

Remissvar över betänkandet SOU 2023:40 Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (S2023/02794)

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) välkomnar att barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen har utretts och ser positivt på de förslag och bedömningar som myndigheten valt att kommentera. SPSM menar särskilt att utredningens bedömningar och förslag som handlar om förbättrad information och tillgänglighet är viktiga för att alla barn ska ha reella förutsättningar att få sina rättigheter tillgodosedda, exempelvis genom att myndigheter som är centrala för att säkerställa barns rättigheter ska vara tillgängliga och anpassade för barn och att barn ska kunna få samlad information om möjligheter att klaga. Det behöver också finnas kompetens att möta barn med olika funktionsnedsättningar.

SPSM vill inledningsvis lyfta att det är positivt att utredningen i sitt arbete i så hög grad har lyssnat på barn och lyft fram barns berättelser och kunskap om sin egen livssituation samt om hur bemötandet får konsekvenser, bland annat när det gäller förtroende för vuxna och myndigheter. Det är också viktigt att utredningen lyfter fram att barn med funktionsnedsättningar är en sårbar grupp och att särskild hänsyn behöver tas till barnets individuella förutsättningar.

7.3 Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande

SPSM tillstyrker utredningens förslag.

7.4 Behov av åtgärder som ger förutsättningar för ett välfungerande förfarande vid en ratificering av tilläggsprotokollet

SPSM tillstyrker utredningens förslag.

10.3.5 Överväganden och förslag

SPSM instämmer i utredningens slutsats att det finns behov av att utvärdera klagomålshanteringen i skolväsendet i ett senare skede. Myndigheten menar att tillgången till effektiva rättsmedel då särskilt måste analyseras. För barn och elever med funktionsnedsättning är rätten till en tillgänglig och anpassad utbildning med stödinsatser utifrån barnet eller elevens individuella behov och skyddet mot diskriminering av central betydelse. SPSM menar att mycket tyder på att barn och elever med funktionsnedsättning i många fall inte får sina rättigheter tillgodosedda i skolan¹ och har svårt att hävda sin rätt inom ramen för den klagomålshandling som finns i dag inom skolväsendet. Ansvaret för nuvarande klagomålshandling gjordes nyligen om och är uppdelat på flera nivåer och myndigheter, vilket gör det än viktigare att det finns tillgänglig och anpassad information för barn och elever om var man ska vända sig när förskolan eller skolan inte följer de bestämmelser som gäller för utbildningen. SPSM vill peka på utvecklingen de senaste åren, där antalet anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom förskola, förskoleklass, grundskola och gymnasieskola har ökat² samtidigt som Skolinspektionen utreder färre individärenden och inte längre initierar ärenden utifrån anmälningar. Mot bakgrund av den utvecklingen är det viktigt att utvärdera klagomålshandlingarna i skolväsendet och komplettera tidigare remitterade utredningar med vad pågående uppdrag kommer att komma fram till, inte minst Riksrevisionens granskning av statens insatser för att stärka efterlevnaden av barnkonventionen.

11.2.6 Vissa frågor som rör barns processbehörighet och rätten att komma till tals bör utredas närmare

SPSM delar utredningens bedömning om att åldersgränserna för barns processbehörighet bör ses över med syfte att skapa ett enhetligt och sammanhängande system. Myndigheten instämmer i utredningens konstaterande att det inte finns någon tydlig logik för de åldersgränser som

¹ Se exempelvis Folkhälsomyndigheten, 2023, Barn med funktionsnedsättning – livsvillkor, levnadsvanor och hälsa, Skolbarns hälsovanor 2021/22; Diskrimineringsombudsmannen 2023, Diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan – En kortanalys av anmälningar (Kortanalys 2023:1) och Skolinspektionen., 2023, Skolors arbete för en tillgänglig lärmiljö för elever med neuropsykiatriska svårigheter, Tematisk kvalitetsgranskning 2023.

² Diskrimineringsombudsmannen 2023, Diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan – En kortanalys av anmälningar (Kortanalys 2023:1)

gäller för barns processbehörighet på olika områden, däribland gränsen vid 16 års ålder för processbehörighet enligt skollagen.

11.4.4 Arbetet med att göra offentliga verksamheter kända, tillgängliga och anpassade för barn behöver förstärkas

SPSM tillstyrker utredningens förslag. Att myndigheter som är centrala för att säkerställa barnets rättigheter är kända, tillgängliga och anpassad för barn är en förutsättning för att alla barn ska ha möjligheter att kunna utkräva sina rättigheter i praktiken. SPSM vill i sammanhanget understryka att om verksamheter ska vara tillgängliga så behöver de anpassas efter barns olika förutsättningar, inte minst barn med funktionsnedsättningar då det är en utsatt grupp. Kunskap och kompetens kring barns olika behov behöver finnas bland de vuxna som möter och har kontakt med barn, varför myndigheter med särskild kunskap, till exempel kring konsekvenser av olika funktionsnedsättningar, kan behöva bistå Barnombudsmannen i uppdraget. Myndigheter behöver också arbeta aktivt med att nå ut till barn och möta barn där de befinner sig, varför det är positivt att länsstyrelserna föreslås att få ett särskilt uppdrag att bistå kommuner och regioner i deras arbete med att göra verksamheterna kända, tillgängliga och anpassade för barn.

11.5.4 Det behövs sammanhållen information på nationell nivå om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter

SPSM delar utredningens bedömning och tillstyrker utredningens förslag att Barnombudsmannen bör få i uppdrag att tillhandahålla information om barns klagomöjligheter inom olika områden. För att en individuell klagorätt ska ha någon reell betydelse för det enskilda barnet behövs relevant och tillgänglig information som riktas till barn och att den anpassas utifrån olika barns förutsättningar, till exempel till barn med funktionsnedsättningar. SPSM ser också, precis som utredningen lyfter, risker med de långa handläggningstiderna, vilket understryker vikten av en anpassad och regelbunden dialog och uppföljning med barn, vårdnadshavare och andra ställföreträdare om vilka förväntningar som kan ställas på den individuella klagorätten. Att barn har olika förutsättningar att ta till sig information, utifrån språk och kommunikation, behöver beaktas av Barnombudsmannen i genomförandet.

I detta ärende har Jenny Nilsson, Pia Persson, Rebecka Pomerling och Lena Hammar varit sakkunniga. Föredragande har varit sakkunnig Petter Ådahl. I den slutliga handläggningen har också chefsjuristen Ulrika Ehlin och enhetschefen Nina Karnehed deltagit.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Aurora Lindberg
Generaldirektör